

The effect of improving relations between Tehran and Riyadh on the normalization of relations between Saudi Arabia and the Israeli regime

Mohsen Nasr Esfahani*, **Mohammad Reza Ghanbari****

Fariba Tarjoman***

Abstract

One of the most important issues in the field of international relations in 2015 is the tensions between Arabs and Israel. Iran considers the regime of Israel and Saudi Arabia as the enemy of its interests and values. Saudi Arabia and Israel consider Iran as a common threat and are trying to counter Iran-phobia, support terrorist groups, create challenges for Iran's regional allies, encourage America to withdraw from the JCPOA and normalize relations. Iran created the axis of resistance with the aim of deterring and creating security in order to increase its influence and security in West Asia. Considering the special position of the two countries in the region, the analysis of the future relations between the two countries has an undeniable necessity. The qualitative research method and the main problem of the descriptive-analytical approach are investigated. What effect does Tehran-Riyadh relations have on the normalization of Arab-Israeli relations? "Question"; The improvement of relations between Tehran and Riyadh has a direct effect on the normalization of relations between Saudi Arabia and the Israeli regime, and it is assumed. The results of the research show that confronting Iran's political-security influence, forming a joint defense organization in the region,

* Assistant Professor, Department of Education, Payam Noor University, tehran, Iran (Corresponding Author),
nasresfahani@pnu.ac.ir

** Instructor of Political Science Department, Payam Noor University, Tehran, Iran, md.ghanbary@gmail.com

*** Assistant Professor, Department of Political Science, Payam Noor University, Tehran, Iran,
tarjoman_fariba@pnu.ac.ir

Date received: 09/07/2023, Date of acceptance: 21/01/2024

Shia-phobia, supporting extremist groups and influencing the withdrawal of the United States from the JCPOA are among the consequences of the normalization of Saudi relations with the Israeli regime. is that they will be seriously challenged with the improvement of relations between Saudi Arabia and Iran.

Keywords: normalization of relations, threat balance, Iran, Saudi Arabia, Israeli regime.

Introduction

The Middle East region has undergone many changes during the past decade (2011-2020), which shapes the fluidity of the relations between actors in this region. The normalization of Arab relations with the Israeli regime has undergone many fluctuations throughout the history of the West Asian region, Egypt, Jordan, Bahrain, the United Arab Emirates, Kuwait and Qatar were among the Arab countries that in different periods of time at some levels maintained their relations with Israel. The Israeli regime was restarted so that through it they could achieve growth and development and create a balance of power. Saudi Arabia and Israel consider Iran as a common threat and try to deal with it in the form of Iran-phobia, supporting terrorist groups, creating a challenge for Iran's regional allies, Shia-phobia, persuading America to withdraw from JCPOA and normalization of relations are related.

Materials & Methods

In the aforementioned research, the description and past relations of the two countries have been discussed through the historical background of Iran and Saudi Arabia, and by looking at the past relations, the analysis of the relations in the future is envisioned, and the relations between the two governments have been discussed using the descriptive-analytical method. The qualitative research method and the main problem of the descriptive-analytical approach are investigated.

Discussion & Result

The normalization of Arab relations with the Israeli regime, including Saudi Arabia, has become one of the most important issues in the field of international relations in recent years. Unlike other Arab countries (United Arab Emirates, Jordan, Bahrain, Kuwait, etc.), Saudi Arabia did not publicly reveal the normalization of relations with the Israeli regime, but began to normalize relations with this regime secretly in various dimensions and angles. and one of its consequences is Saudi Arabia's support of separatist and

213 Abstract

subversive groups around Iran's borders, which led to numerous expenses in various fields.

conclusion

Considering the mentioned issues, it is necessary to comment on the relations between Iran and Saudi Arabia, and it defined a new type of power relationship in the West Asian region, where two actors (Iran and Saudi Arabia) are trying to revive their past relations and to establish security and balance in Transfer the power equation to other West Asian countries. The Chinese government's mediation and the Saudi government's acceptance of this matter means acceptance of Iran's power and successful regional policies, and Saudi Arabia is trying to regain power in the West Asian region by returning to the relations.

Bibliography

- Adam, Ali; Bijan, Aref (2017). Israel and Saudi Arabia: a new era of bilateral cooperation, *Strategic Policy Research Quarterly*, 7(27): 199-227 {in Persian}.
- Aghaei, Mohammad; Jamalzadeh, Nasser (2014). The impact of Iranophobia in the arms race of members of the Persian Gulf Cooperation Council, *Research Institute of Humanities and Cultural Studies*, 6(1): 19-47 {in Persian}.
- Taghizadeh Salari, Ehsan; Zakarian, Mehdi; Hermidas Bavand, Daoud (1400). Israel's political and security strategy regarding the Syrian crisis, *International Relations Research Quarterly*, 11(40), 71-102 {in Persian}.
- Haji Yousefi, Amir Mohammad; Haji Zargar Bashi, Ruhollah (2013). *US Middle East Policy: Balance to Hegemony*, Tehran: Institute of American Studies {in persian}.
- Delavarporakhadram, Mustafa (2012). "Shiaphobia and its place in US diplomacy", *Pegah Hozha magazine*, number 261 {in Persian}.
- Doherty, James (2012). *Conflicting theories in international relations*, Tehran: Qoms Publishing {in persian}.
- Davidson, Christopher (2012). *Falling dominoes in the Persian Gulf, the fourth awakening in the Middle East*, translated by Mohammad Hoshi Sadat, Tehran: Abrar Contemporary Institute {in persian}.
- Rostami, Farzad; Tara, Alireza (2017). "Analysis of relations between Saudi Arabia and Israel in the shadow of the Iran nuclear agreement", *World Politics Quarterly*, Volume 7, Number 2, Summer {in Persian}.
- Salari, Massoud (2017). "The United Nations General Assembly has condemned the transfer of the American embassy to Jerusalem", *Euro News Farsi*, December 21, at: <https://per.euronews.com/2017/12/21> {in Persian}.

- Sotoudeh, Sohrab (2014). The Arab and Israeli crisis from the beginning to the end, strategic defense studies, 2(8), 19-48 {in Persian}.
- Shariatinia, Mohsen (2016). "Iranophobia: causes and consequences", Foreign Relations Quarterly, year, number 6, summer {in Persian}.
- Abbasi, Majid and others (2015). "The Zionist regime's peripheral alliance strategy and the threat balance theory in international relations", Foreign Policy Quarterly, 27th year, number 1 {in Persian}.
- Arabgari, Muhammad (1400). Examining the normalization of Arab-Israeli relations (UAE and Bahrain) and its consequences on the region, Iranian Diplomacy, Farvardin, pp. 3-8, ir.http://irdiphomacy {in Persian}.
- Kahramanpour, Rahman (2014). "The Zionist regime and the diplomacy of exiting isolation after the withdrawal from Gaza", strategic view, third year, seventh issue {in Persian}.
- Little, Richard (2018). Evolution in the theories of the balance of power, translation: Gholamreza Cheganizadeh, first edition, Tehran: Publications of Abrar Institute of International Studies and Research {in Persian}.
- Moradi, Mahdi (2015). Netanyahu is the hidden ally of the Arabs, Real Online, Mehr {in Persian}.
- Milton, Edwards (1392). "Politics and Government in the Middle East", Tehran: Abrar Contemporary International Studies and Research Institute, pp. 3-12 {in Persian}.
- Nur Alivand, Yaser (2016). "Saudi Arabia and efforts to rebalance against Iran", Strategic Studies Quarterly, Volume 20, Number 75, Spring {in Persian}.
- Niakoui, Sidamir (2019). Arab winter and the mystery of democracy in the Middle East, Tehran: Nashramkhatab {in Persian}.
- Abbasi, M., Hamidfar, H (2020). The Alliance of Saudi Arabia and Israel with the United States and its Consequences on Influence and Balance of Power of the Islamic Republic of Iran in the Middle East. International Studies Journal (ISJ), 17(3), 7-25. doi: 10.22034/isj.2021.247668.1213.
- Al-Monitor (2013). "An Israeli-Saudi Axis? Not Likely", November 3, at: <https://almonitor.com/pulse/originals/2013/11/jerusalem-riyadh-axis-not-likely.html>.
- Abu-Amer, A (2020). Israel sets its sights on the red sea and Bab el-mandeb, Middle East Monitor, available at: <https://www.middleeastmonitor.com/20201006-israel-sets-its-sights-on-the-red-sea-and-bab-el-mandeb>.
- Amidror, Yaakov (2016). A covenant of shadows BESA center perspectives paper , No. 354, 7 August 2016 at: <http://besa.center.Org/pevs-pecives-papers/a-covenant-of-shadows>.
- Bard, M (2021). Saudi-Israel Relations, Jewish Virtual Library; A project of Aice, December 19, at : <https://www.jewishvirtuallibrary.org/saudi-israel-relations>.
- Bassist, Rina (2021). Chances for Israeli Alliance with Saudis Against Iran Fading, AlMonitor, March 29, at: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/03/chances-israelialliance-saudis-against-iran-fading>.
- Furlan, M (2019). Israeli–Saudi Relations in a Changed and Changing Middle East: Growing Cooperation?. Israel Journal of Foreign Affairs, 13(2), 173-187.

215 Abstract

- Henri, B (2014), Kurdish Independence: One day but Certainly not Now, Available at: [http //www. The °American-Interest. Com./2014/08/08- Kurdish- Independence - One day -but certainly- not now.](http://www.The-American-Interest.Com/2014/08/08-Kurdish-Independence-One-day-but-certainly-not-now)
- Macmillan Dictionary (2021), Normalize Relations, 11 December, at: [https://www.macmillandictionary .com/dictionary/british/normalize-relations.](https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/normalize-relations)
- Maleki, M., Mohammadzadeh Ebrahimi, F (2020). The Prospect of the Middle East Peace in the Shadow of the Normalization of Relations between Israel and the Arab World. *International Studies Journal (ISJ)*, 17(3), 45-64. doi: 10.22034/isj.2021.271531.1381.
- Rahman, omar (January, 28, 2019). “Whats behind the relation ship Between Israel and Arab Gulf states.
- Steinberg, G (2016). Ahrar al-sham: the Syrian Taliban Al-nusra ally seeks partnership with west, German Istitute for International and Security affairs, May 27.
- Sokolsky, Richard and Miller, Aron David (2019), Saudi Arabia and Israel are pushing US to confront Iran Trump shouldn't take the bait, May 21, available at: [https://carnegieendowment.org/2019/05/ 21/saudi-arabia-and-israel-are-pushing-us-to-confrontiran.-trump-shouldn-t-take-bait-pub-79181.](https://carnegieendowment.org/2019/05/21/saudi-arabia-and-israel-are-pushing-us-to-confrontiran.-trump-shouldn-t-take-bait-pub-79181)
- Sachs, N., Riedel, B. & et al (2020). around the halls: experts analyze the normalization of Israel-UAE ties, August 13, available at: [https://www.brookings.edu/blog/order-fromchaos/2020/08/13/around-the-halls-experts-analyze-the-normalization-of-israel-uae-ties.](https://www.brookings.edu/blog/order-fromchaos/2020/08/13/around-the-halls-experts-analyze-the-normalization-of-israel-uae-ties)
- United Nations (2021). The Question of Palestine. September 29, at:
- Waligholzade, A (2020). Explaining the Mapping of Cultural Geography in the Creation of Geopolitical Identity (Case study: Azerbaijan, Iran). *International Geopolitical Quarterly*, 16(1), 109-75.
- Younes Mohamed Abdallah (2019). The continuity and change of the Gulf states image inthe Israeli epistemic community, Edited by Dania Koleilat Khattib.

تأثیر بهبود مناسبات تهران - ریاض بر عادی سازی روابط عربستان و رژیم اسرائیل

محسن نصرافهانی*

محمد رضا قنبری**، فریبا ترجمان***

چکیده

از مهم ترین موضوعات در عرصه روابط بین الملل در سال ۲۰۱۵ تنش های میان اعراب و رژیم اسرائیل است. ایران رژیم اسرائیل و عربستان را به عنوان دشمن منافع و ارزش های خود قلمداد می کند. عربستان و اسرائیل، ایران را به عنوان تهدیدی مشترک محسوب کرده و سعی در مقابله با ایران هراسی، حمایت از گروه های تروریستی، ایجاد چالش برای متحدین منطقه ای ایران، ترغیب آمریکا برای خروج از برجام و عادی سازی روابط دارند. ایران محور مقاومت را باهدف بازدارندگی و ایجاد امنیت در راستای افزایش نفوذ و امنیت خود در غرب آسیا بوجود آورد. باتوجه به جایگاه ویژه دو کشور در عرصه منطقه، تحلیل مناسبات آینده دو کشور ضرورتی انکارناپذیر دارد. روش پژوهش کیفی و مسئله اصلی با رویکرد توصیفی - تحلیلی مورد بررسی قرار می گیرد. روابط تهران - ریاض بر عادی سازی روابط اعراب و اسرائیل چه تاثیری دارد؟ «سوال»؛ بهبود مناسبات میان تهران و ریاض تاثیر مستقیمی بر عادی سازی روابط میان عربستان و رژیم اسرائیل دارد و به عنوان مفروض طرح می شود. نتایج پژوهش نشان می دهد که مقابله بانفوذ سیاسی - امنیتی ایران، تشکیل سازمان دفاعی مشترک در منطقه، شیعه هراسی، حمایت از گروه های افراطی و تاثیر گذاری بر خروج آمریکا از برجام از پیامدهای عادی سازی

* استادیار، گروه معارف، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، nasresfahani@pnu.ac.ir

** مربی، گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، md.ghanbary@gmail.com

*** استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، tarjoman_fariba@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۰۱

روابط عربستان با رژیم اسرائیل است که با بهبود روابط عربستان و ایران مورد چالش جدی قرار خواهند گرفت.

کلیدواژه‌ها: عادی‌سازی روابط، موازنه تهدید، ایران، عربستان، رژیم اسرائیل.

۱. مقدمه

منطقه خاورمیانه طی یک دهه گذشته (۲۰۱۱-۲۰۲۰) دستخوش تحولات فراوانی شده است که سیالیت روابط بازیگران را در این منطقه شکل می‌دهد. عادی‌سازی روابط اعراب با رژیم اسرائیل در طول تاریخ منطقه غرب آسیا دچار نوسانات زیادی بوده است، مصر، اردن، بحرین، امارات، کویت و قطر از جمله کشورهای عربی بودند که در دوره‌های زمانی مختلف در برخی سطوح روابط خود را با رژیم اسرائیل از سرگرفتند تا بلکه از رهگذر آن بتوانند به رشد و توسعه و ایجاد موازنه قدرت نائل شوند. در این چارچوب عربستان و رژیم اسرائیل به‌عنوان دو بازیگر تاثیرگذار در منطقه خاورمیانه طی یک دهه گذشته روابط دوجانبه و منطقه‌ای را گسترش داده‌اند.

عربستان و اسرائیل، ایران را به‌عنوان تهدیدی مشترک محسوب کرده و سعی در مقابله با آن در قالب ایران‌هراسی، حمایت از گروه‌های تروریستی، ایجاد چالش برای متحدین منطقه‌ای ایران، شیعه‌هراسی، ترغیب آمریکا برای خروج از برجام و عادی‌سازی روابط دارند. منطقه جنوب غرب آسیا همواره شاهد وقوع رقابت‌های منطقه‌ای فراوانی بوده است، ولی در این میان رقابت‌های ایران و عربستان سعودی به‌دلائل ایدئولوژیک و ژئوپولیتیک از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. روابط ایران و عربستان سعودی پس از انقلاب اسلامی به‌دلیل ماهیت ایدئولوژیک این انقلاب، همواره پرنوسان بوده است؛ چراکه این دو کشور همواره به‌دنبال ایفای نقش فعال و به تعبیری رهبری در منطقه بوده‌اند. در زمان حکومت محمد رضا شاه پهلوی در ایران، ساختار حاکم بر نظام بین‌الملل و نیز دکترین نیکسون - کیسینجر که به‌موجب آن ایران ستون سیاسی و نظامی - امنیتی خلیج فارس بود و عربستان رکن اقتصادی و مالی منطقه را برعهده داشت. علی‌رغم این‌که برخی مولفه‌های مربوط به کد ژئوپولیتیک در دوران قبل از انقلاب اسلامی میان طرفین وجود داشته است، ولی این رقابت بعد از انقلاب اسلامی در ایران حائز اهمیت شد و بعد از سال ۲۰۰۳ و سقوط صدام حسین نیز طرفین را به‌سوی ابراز وجود در منطقه سوق داد. در این دوران ایران و عربستان به‌دنبال افزایش نفوذ خود در منطقه بوده‌اند؛ به‌گونه‌ای که ایران در لبنان و فلسطین و عربستان در بحرین و یمن نقشی فعال داشته‌اند.

با وقوع تحولات بیداری اسلامی در سال ۲۰۱۱، رقابت‌های ایران و عربستان، فوق‌العاده حائز اهمیت شده است؛ چراکه ایران در کشورهای سوریه، عراق، لبنان و بحرین به موفقیت‌های بسیاری دست پیدا کرده است، ولی عربستان به دلیل عدم ایفای نقش فعال در این مناطق، به دنبال تدوین استراتژی‌هایی است تا از نفوذ ایران جلوگیری نماید. حمایت‌های مادی و معنوی عربستان از گروه داعش و ورود شورای همکاری خلیج فارس به تحولات بحرین، در این راستا قابل ارزیابی است. عربستان سعودی تلاش نموده است تا در صحنه تحولات یمن اثرگذار ظاهر شود و قطر را در این زمینه نیز با خود همراه نماید، تا از این طریق پشتوانه لازم را برای تقابل با ایران کسب نماید. بنابراین می‌توان گفت رقابت‌های منطقه‌ای ایران و عربستان در سال‌های اخیر افزایش چشمگیری داشته است؛ به گونه‌ای که حفظ امنیت متحدان منطقه‌ای و ایجاد ناامنی در مناطق غیرخودی به عنوان استراتژی‌های اصلی طرفین در نظر گرفته شده است. منازعه بین دو کشور می‌تواند عواقب هزینه‌برداری برای منافع و اهداف منطقه‌ای و بین‌المللی دو طرف به دنبال داشته باشد. از طرف دیگر، اسرائیل نیز بر مبنای دکترین قدیمی پیرامونی، افزایش وزن منطقه‌ای ایران بعد از تحولات بیداری اسلامی و لزوم عادی‌سازی روابط با کشورهای بزرگ جهان عرب، از جمله عربستان استقبال می‌کند. پیامدهای عادی‌سازی عربستان با رژیم اسرائیل تأثیر متفاوتی بر سیاست خارجی ایران در روابط درون منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای گذاشته است، که در طی اخیر منجر به تنش‌های جدی بین ایران و عربستان شده است. بهبود روابط تهران و ریاض در آینده، یکی دیگر از موضوعاتی است که در طی ماه‌های اخیر با میانجی‌گری چین، تأثیر مستقیمی بر عادی‌سازی روابط اعراب و رژیم اسرائیل خواهد گذاشت که می‌تواند این رژیم را دوباره دچار انزوای استراتژیک نماید.

۲. پیشینه پژوهش

واعظ و همکاران (۱۴۰۰) در موضوعی با عنوان «بررسی وضعیت و جایگاه مسئله فلسطین در عادی‌سازی روابط عربستان سعودی و رژیم اسرائیل» نشان دادند که؛ اعراب متحد عربستان، در روند عادی‌سازی، جایگاه بالایی برای آرمان فلسطین قائل نیستند؛ اما سعودی که ادعای رهبری مسلمانان را دارد، در شعار، حل مسأله فلسطین را یکی از شروط عادی‌سازی کامل روابط خود با رژیم اسرائیل می‌داند، اما چنانچه امنیت به خصوص از سوی ایران بیش‌تر تهدید شود، این شرط را رها خواهد کرد و روابط خود را با رژیم اسرائیل علنی خواهد کرد.

نویدی‌نیا و همکاران (۱۴۰۰) در موضوعی «تبیین روابط عربستان سعودی و اسرائیل در مقابله با ایران (۲۰۱۱-۲۰۲۰) بیان داشتند که؛ عربستان و اسرائیل، ایران را به‌عنوان تهدیدی مشترک محسوب کرده و سعی در مقابله با آن در قالب ایران هراسی، حمایت از گروه‌های تروریستی، ایجاد چالش برای متحدین منطقه‌ای ایران، شیعه هراسی، ترغیب آمریکا برای خروج از برجام و عادی‌سازی روابط دارند. اسرائیل نیز بر مبنای دکترین قدیمی پیرامونی، افزایش وزن منطقه‌ای ایران بعد از تحولات بیداری اسلامی و لزوم عادی‌سازی روابط با کشورهای بزرگ جهان عرب، از رابطه با عربستان استقبال می‌کند. به‌دلیل سیاست خارجی تهاجمی عربستان و افزایش منازعه با ایران، بسیاری از تعارض‌های گذشته بین ریاض و تل‌آویو ذیل مقابله با ایران رنگ باخته است.

نصر اصفهانی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با موضوع «تحلیل ساختار اجتماعی حاکم بر حوزه خلیج فارس با تأکید بر روابط ایران و عربستان» بیان داشتند که، بازیگران بزرگ حوزه خلیج فارس یعنی ایران و عربستان سعودی به‌ویژه در طی سالیان اخیر باتوجه به سیاست خارجی تهاجمی و توسعه‌طلبانه عربستان سعودی دارای نوعی انگاره تعارض آمیز در منطقه و جهان اسلام هستند. یکی از اصلی‌ترین مولفه‌های تعارض و تقابل در منطقه خلیج فارس و حتی خاورمیانه خودمركز انگاری بازیگرانی از قبیل عربستان سعودی است. در این راستا عربستان به‌نوعی خود را محور منطقه و حتی جهان اسلام می‌داند.

آدمی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «اسرائیل و عربستان سعودی: عصر جدیدی از همکاری دوجانبه» تصریح کردند که؛ هماهنگی و همکاری عمومی به‌عنوان یک‌آرزو برای عربستان سعودی و رژیم صهیونیستی است. این امر به‌دلیل وقایع تاریخی مابین جهان عرب و رژیم صهیونیستی است، زیرامستله فلسطین، هنوزهم زخم‌بازی از جهان اسلام است و تازمانی که شفا پیدا نکند، درک این‌که چگونه رابطه اسرائیل و عربستان می‌تواند در جهتی آشکارتر حرکت کند، دشوار است.

در زمینه عادی‌سازی روابط کشورهای عربی به‌خصوص عربستان با اسرائیل موضوعات و منابع متعددی به عرصه نگارش درآمده است و پیامدها، اهداف و انگیزه‌های دولت‌ها از عادی‌سازی در بعد داخلی و منطقه‌ای برای افکار عمومی روشن و آشکار است، ولی در موضوع پیش‌رو به موضوع عادی‌سازی روابط ایران و عربستان پرداخته خواهد شد و تاثیر آن بر رابطه عربستان و اسرائیل تحلیل خواهد شد. نوآورانه و بدیع بودن موضوع به‌دلیل نوع جدیدی از روابط عربستان سعودی و رژیم اسرائیل با تاثیرپذیری از روابط تهران-ریاض را

تأثیر بهبود مناسبات تهران- ریاض بر عادی‌سازی ... (محسن نصراصفهان‌ی و دیگران) ۲۲۱

مورد بررسی قرار خواهد داد و این موضوع می‌تواند باب تازه‌ای در مناسبات قدرت در منطقه غرب آسیا را به وجود آورد.

۳. چهارچوب مفهومی

۱.۳ عادی‌سازی روابط

مهم‌ترین مفهوم این مقاله، عادی‌سازی رابطه است. طبق تعریف دانشنامه مک میلان «اگر دو کشور پس از جنگ یا اختلاف، روابط خود را عادی کنند، به معنای برقراری روابط دوستانه میان آن‌هاست» (Macmillan Dictionary, 2021: 1). به این ترتیب، منظور از عادی‌سازی در روابط دیپلماتیک این است که روابط میان دو کشور از اینکه کاملاً تیره باشد، به حالتی تبدیل شود که آن‌ها به همکاری با یکدیگر پرداخته و سفارت در کشورهای دیگر گشوده و سفیر مبادله کنند. در این پژوهش مقصود از عادی‌سازی روابط، ایجاد مناسبات معمول دیپلماتیک میان رژیم اسرائیل و کشورهای عربی به‌ویژه عربستان سعودی است.

۲.۳ موازنه تهدید

تا اوایل قرن بیست و یکم نظریه موازنه قوای رئالیست‌ها قدیمی‌ترین نظریه برای تبیین روابط بین قدرت‌ها و در واقع مهم‌ترین نظریه در روابط بین‌الملل بود. موازنه تهدید به نظام و سیستمی اشاره دارد که بازیگران اصلی هویت، تمامیت و استقلال خود را از طریق فرآیند ایجاد توازن، تامین و حفظ می‌کنند. بنابر تعریف برخی محققان دیگر، موازنه تهدید، قانون رفتار دولت‌هاست، بدین معنا که آن‌ها در صورت رویارویی با قدرتی متجاوز و برهم زننده تعادل، با تاسیس یک ائتلاف متوازن کننده مبادرت ورزیده و از ظهور قدرتی مسلط و برتر جلوگیری می‌کنند (دوئرتی، ۱۳۹۲: ۶۷). وقایعی نظیر فروپاشی شوروی و پایان نظام دوقطبی، تبدیل شدن ایالات متحده به قدرت بلا منازع بین‌المللی و نبود یک موازنه جدی در برابر آن، تا پایان قرن بیستم باعث تردید در کارآمدی نظریه موازنه تهدید در شرایط جدید شد و از طرف نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل مورد انتقاد جدی قرار گرفت (حاجی یوسفی، ۱۳۹۳: ۷۶). استفن والت معتقد است؛ قدرت‌ها در برابر افزایش قدرت سایر قدرت‌ها دست به موازنه نمی‌زنند. در مقابل، آنچه باعث می‌شود کشورها به توازن روی آورند، میزان تهدیدی است که درک می‌کنند. از نظر والت، در شکل‌گیری یا عدم شکل‌گیری موازنه در برابر قدرت‌های برتر،

علاوه بر متغیر قدرت (توانایی)، سه متغیر دیگر نیز تاثیر گذارند که عبارتند از: مجاورت، قابلیت‌های تهاجمی و نیت تهاجمی (عباسی، ۱۳۹۵: ۱۷۸). والت (Walt) باتاکید بر متغیر قدرت توضیح می‌دهد که دولت‌های قدرتمند در اساس برای دیگران تهدید محسوب می‌شوند؛ زیرا نمی‌توان تضمینی در برابر نحوه استفاده آن‌ها از قدرتشان داشت. براین اساس افزایش قدرت یک دولت، به افزایش احساس تهدید از سوی دیگران و اتخاذ اقدامات موازنه‌ای می‌انجامد. از این رو، وی قدرت را یکی از عوامل موثر در شکل‌گیری موازنه می‌داند. دیگر متغیر موثر در ایجاد موازنه از دیدگاه والت، متغیر مجاورت (موقعیت و نزدیکی جغرافیایی) می‌باشد. وی ظرفیت تهدیدزایی را بافاصله جغرافیایی در رابطه معکوس می‌داند؛ به گونه‌ای که هرچه فاصله جغرافیایی دولت‌ها نزدیک‌تر باشد، آن‌ها نسبت به هم تهدیدزاتر خواهند بود و هرچه فاصله آن‌ها از یکدیگر بیش‌تر باشد، تهدیدزایی و ترس آن‌ها از یکدیگر کم‌تر خواهد بود (قهرمانپور، ۱۳۹۴: ۱۳۳). متغیر سوم از دید والت، قدرت تهاجمی دولت‌هاست، بدین معنی که در صورت ثابت ماندن دیگر متغیرها، دستیابی دولت‌ها به توانایی نظامی ویژه یا توانایی سیاسی خاص، مانند ایدئولوژی یا گفتمان دامن‌گستر، آن‌ها را تهدیدزاتر می‌کند (لیتل، ۱۳۹۸: ۳۴). چهارمین متغیر تاثیرگذار در ایجاد موازنه، نیت تهاجمی دولت‌هاست. این متغیر مبین آن است که هرچه از نظر دیگران نیت تهاجمی قدرتی آشکارتر باشد، احتمال بیش‌تری وجود دارد که آن‌ها به موازنه روی آورند (Henri, 2014).

۴. تاریخچه روابط اعراب و اسرائیل

اعلام استقلال اسرائیل در سال ۱۹۴۸، نقطه آغازی بود بر خصومت و جنگ‌های پی در پی میان اعراب و اسرائیل و کشورهای عربی، از همان آغاز با تشکیل این رژیم در فلسطین به مخالفت برخاسته و با تأکید بر نامشروع و غیرقانونی بودن آن و تلاش در جهت آزادسازی سرزمین‌های اشغالی با یکدیگر متحد شدند. هدف اصلی دولت‌های عربی، نابودی کامل اسرائیل و بازگرداندن سرزمین‌های اشغالی به فلسطینیان بود (میلتون، ۱۳۹۲: ۳۸). علاوه بر جنگ سال ۱۹۴۸ که درست یک روز پس از اعلام استقلال اسرائیل میان اعراب و صهیونیست‌ها در گرفت، چهار جنگ دیگر نیز در سال‌های ۱۹۵۶، ۱۹۶۷، ۱۹۷۳ و ۱۹۸۲ میان اعراب و اسرائیل در گرفت که همه این نزاع‌ها به شکست اعراب منجر شد. با شکست‌های پی در پی کشورهای عربی به تدریج به این نتیجه رسیدند که توان نابودی رژیم صهیونیستی را ندارند و باید آن را به‌عنوان یک واقعیت بپذیرند که سرانجام آن اسلو شد. در این بین، ظهور رهبران جدید به جای

بنیان‌گذاران حکومت‌های عرب به‌ویژه در حوزه خلیج فارس، در تغییر رویکرد ضد اسراییلی تأثیرگذار بود. انورسادات، رییس جمهور وقت مصر، پس از سرخوردگی از شکست در برابر اسرئیل و اتخاذ سیاست نزدیکی به غرب در ژوئیه ۱۹۷۷م اعلام کرد؛ در ازای خروج نیروهای اسرئیل از صحرای سینا، حاضر به امضای قرارداد صلح با اسرئیل خواهد بود. وی چهار ماه بعد، قرارداد کمپ دیوید را با اسرئیل امضا کرد و اسرئیل را به رسمیت شناخت. صلح کمپ دیوید را می‌توان آغازی بر پایان تلاش‌های جامعه عربی برای نجات فلسطین دانست. با این صلح مرحله نوینی در روابط اعراب و اسرئیل آغاز شد. پادشاهی اردن، دومین کشوری بود که روند سازش با اسرئیل را در پیش گرفت. اردن در سال ۱۹۹۴ پیمان صلح وادی عرب با اسرئیل را برای عادی‌سازی روابط بین یک دیگر امضاء نمود. عربستان نیز با انتشار طرحی در سال ۱۹۸۹، انکار حق موجودیت اسرئیل را کنار گذاشته و در سال ۱۹۹۱ پس از کنفرانس مادرید، روابط خود را با اسرئیل گسترش داد. تحولاتی که طی سالیان اخیر در منطقه در حال وقوع است، اعراب و اسرئیل را هرچه بیش‌تر به یکدیگر نزدیک ساخته است. با توجه به اقدامات خصومت‌آمیز کشورهای عربی بر ضد جمهوری اسلامی، به‌نظر می‌رسد موضوع مقابله با ایران، مهم‌ترین اولویت کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس در سال‌های اخیر باشد و در این میان، دشمنان تاریخی؛ یعنی اعراب و اسرئیل در حال ترسیم روابط خود هستند. پس از گذشت ۴۱ سال از قرارداد کمپ دیوید و ۲۶ صلح از معاهده صلح «وادی عرب» امارات متحده عربی و بحرین با هدایت عربستان به برقراری روابط رسمی با اسرئیل، تحت عنوان «پیمان ابراهیم» اقدام کرده‌اند (مرادی، ۱۳۹۵: ۲). اگرچه رژیم اسرئیل تا سال ۲۰۰۶، سیاست عادی‌سازی را دنبال نمی‌کرد، اما پس از جنگ ۳۳ روزه و از سال ۲۰۰۶، سیاست خارجی اسرئیل در قبال خاورمیانه از دو اصل پیروی کرده است: اصل اول سیاست عادی‌سازی روابط با کشورهایمانند عربستان و متحدین عرب آن و نیز ترکیه و اصل دوم سیاست تقابل با جمهوری اسلامی ایران و متحدین منطقه‌ای آن به‌عنوان مهم‌ترین چالش امنیتی این رژیم ... در این راستا، اسرئیل موفق شده است ایران را به تهدید نخست برای برخی کشورهای عربی تبدیل کند و با تبلیغات و عملیات روانی، ایده ایران‌هراسی خود را در منطقه با عادی‌سازی روابط با کشورهایمانند امارات متحده عربی و بحرین و روابط پشت پرده با عربستان سعودی و دیگر کشورهای عربی عملیاتی کند. با وجود این تلاش‌ها، اما تا پیش از به قدرت رسیدن دونالد ترامپ در آمریکا، اسرئیل موفقیت چندانی در این خصوص نداشت، اما خروج ترامپ از برجام که با فشار حداکثری علیه ایران و در پی آن سیاست افزایش نفوذ ایران در منطقه در

چارچوب محور مقاومت بود، موجب افزایش ایران‌هراسی در منطقه شد و کشورهای عربی و رژیم اسرائیل به این نتیجه رسیدند که برای ایجاد موازنه قدرت با ایران در منطقه، ناچار هستند به عادی‌سازی روابط با یکدیگر بپردازند، به خصوص این‌که آن‌ها همگی با آمریکا نیز روابط نزدیک داشتند (Abbasi and hamidifar, 2020: 11).

۵. روند عادی‌سازی روابط عربستان با اسرائیل

همکاری روابط عربستان با رژیم اسرائیل اولین بار در ۱۹۶۴ زمانی بود که ناصر از عبدالله الصالح در جنگ داخلی یمن علیه رژیم سلطنتی حمایت کرد. عربستان در تلاش برای تهیه اسلحه به متحدان سلطنت طلب خود با موساد تماس گرفت تا ترتیب انتقال اسلحه و تجهیزات از اسرائیل به سلطنت طلبان را فراهم کند... این همکاری در نتیجه منافع مشترک راهبردی دو طرف بود. سعودی‌ها سعی کردند تا از گسترش ناصریسم به شبه جزیره جلوگیری کنند و اسرائیل سعی داشت نیروهای ناصر را در آن منطقه شکست دهد (Al Monitor, 2013: 1). رویداد انقلاب‌های عربی، افزایش نفوذ ایران در منطقه غرب آسیا به واسطه ایجاد ژئوکالچر (Geoculture) مقاومت، امضای توافق برجام (۲۰۱۵) که رژیم اسرائیل آن را توافق بدی می‌دانست، قدرت یافتن بن سلمان در سعودی (۲۰۱۵)، روی کار آمدن ترامپ (۲۰۱۷) و روند فزاینده خروج آمریکا از منطقه و فشار این کشور برای عادی‌سازی روابط، افزایش توان موشکی ایران، شکست داعش (۲۰۱۷)، ایجاد شکاف در شورای همکاری خلیج فارس و اختلافات قطر با سعودی (۲۰۱۷)، خروج آمریکا از برجام (۲۰۱۸) و روابط خصمانه میان ایران و عربستان به عنوان قدرت‌های منطقه‌ای، همگی عواملی بود که از ۲۰۱۵ به این سو، موجب احساس بیش‌تر تهدید از سوی ایران توسط عربستان و متحدان عرب آن به همراه رژیم اسرائیل شد، امری که آن‌ها را به فکر عادی‌سازی روابط برای افزایش امنیت خویش و در واقع ایجاد یک ژئوکالچر در مقابل ژئوکالچر مقاومت انداخت که نه تنها سیاست آن‌ها در قبال یکدیگر را تعدیل کرد، بلکه مسأله فلسطین را نزد اعراب به کلی به حاشیه برد، در چارچوب این تعدیل منطقه‌ای است که رژیم اسرائیل و عربستان منافع و نگرانی‌های مشترکی را کشف کردند که روابط عمیق‌تری را میان آن‌ها تقویت کرده است (Furlan, 2019: 6). به واسطه همین وضعیت در سال ۲۰۱۵، رئیس ستاد مشترک ارتش اسرائیل، «ماموریت ارتش اسرائیل» یا دکترین آیزنکوت را منتشر کرد. در سند بروز شده سال ۲۰۱۸ همین دکترین، فلسطین از نظر تهدید، در جایگاه دوم قرار گرفته است. برپایه سند جدید، باید هماهنگی و همکاری اسرائیل با دولت‌های معتدل

تأثیر بهبود مناسبات تهران- ریاض بر عادی‌سازی ... (محسن نصرافهانی و دیگران) ۲۲۵

عربی، همزمان با قدرت‌های جهانی تقویت و ارتقاء یابد (تقی‌زاده و دیگران، ۱۴۰۰: ۸۳-۸۲). البته روند عادی‌سازی روابط عربستان با رژیم اسرائیل از سال ۲۰۱۴ با تعدادی از دیدارهای پنهانی مقامات دو طرف آغاز شده بود و تا آن جا پیش رفت که در ژوئن ۲۰۱۹، یک دیپلمات ارشد سعودی استدلال کرد درگیری میان اعراب و اسرائیل بسیار طولانی شده و عربستان تشخیص داده دوره پایان دادن اقدام علیه اسرائیل، فرارسیده است. در اواخر ۲۰۱۹ وزارت امور خارجه اسرائیل در توئیتر رسمی خود نوشت که در سال ۲۰۲۰ یک هیات یهودی برای اولین بار از عربستان سعودی دیدار خواهد کرد و آن‌ها توسط اتحادیه جهانی مسلمانان به این سفر دعوت شده‌اند» (Bard, 2021: 1). با این حال، سعودی تلاش کرده است تا عادی‌سازی روابط را بیش‌تر پنهانی انجام دهد و پیشقراولان عرب متحد خود، هم‌چون مغرب، امارات و بحرین را به ایجاد روابط رسمی با رژیم اسرائیل سوق دهد و خود را به‌عنوان رهبر اعراب، در ظاهر هم که شده، مدافع حقوق فلسطینی‌ها نشان دهد، تا آن‌جا که در سازمان ملل متحد، عربستان سعودی به اتخاذ مواضع عمومی که به طور آشکارا ضد اسرائیل بود، تا سال ۲۰۲۰ ادامه می‌داد، امری که با تلاش‌های دولت ترامپ برای نزدیک کردن دو طرف، در منافات بود. در اواخر سال ۲۰۱۷، عربستان سعودی همراه با بیش‌تر اعضای سازمان ملل به قطعنامه‌ای رای دادند که به رسمیت شناختن بیت المقدس توسط واشنگتن به‌عنوان پایتخت اسرائیل را محکوم کرد (سالاری، ۲۰۱۷: ۳۶۴). در ژانویه ۲۰۲۰، زمانی که دولت ترامپ «طرح معامله قرن» را اعلام کرد، این طرح در عمل به‌عنوان به حاشیه راندن رهبران فلسطینی تعبیر شد و به معنای خط پایانی برای راه‌حل دو کشور طرح «اسرائیلی- فلسطینی» بود که از مدت‌ها پیش مورد علاقه اعراب به‌خصوص عربستان سعودی بود. اگرچه رهبران فلسطینی با آن مخالفت کردند و عملاً طرح به جایی نرسید، اما همه اعراب متحد عربستان سعودی می‌دانستند که زمان ارائه طرح‌های صلح برای حل این مناقشه، دیگر به پایان رسیده است و حال باید با فراموشی آرمان فلسطین مبنی بر تشکیل یک کشور مستقل، البته در کنار کشور مستقل اسرائیل (طرح دو کشور در کنار هم) باشد، به عادی‌سازی روابط با اسرائیل بپردازند، و به‌جای اینکه هر دو طرف به آمریکا برای تأمین امنیت خود تکیه کنند، جهت تداوم بقا، به یکدیگر تکیه نمایند. چنان‌که در ۱۹ مارس ۲۰۲۱، «عادل الجبیر گفته بود با وجود عادی‌سازی روابط برخی از کشورهای عربی و اسرائیل، موقعیت سعودی، بدون تغییر باقی مانده، و افزود موضع ما در مورد عادی‌سازی، بر جای خود باقی مانده است و تنها در صورت توافق در مورد صلح با فلسطینی‌ها، حاصل می‌شود (دیویدسون، ۱۳۹۲: ۳۱۲-۳۱۳). با این وجود، روابط در حال پیشرفت است و متحدان

عربستان سعودی که روابط خود را عادی کرده‌اند برای تغییر افکار عمومی اعراب و کاهش تلقی دشمن و تهدید از اسرائیل می‌کوشند، این روند به نظر می‌رسد در نهایت با تداوم نفوذ ایران در منطقه، به عادی سازی روابط سعودی با رژیم اسرائیل بیانجامد و آرمان فلسطین در برابر ایجاد امنیت منطقه‌ای برای این رژیم‌ها تحت یک ژئوکالچر تازه تاسیس امنیتی - مادی عربی - عبری، به فراموشی سپرده شود.

۶. پیامدهای عادی سازی روابط برای منطقه غرب آسیا

۱.۶. مقابله با نفوذ سیاسی - امنیتی ایران در منطقه

پس از انقلاب اسلامی در ایران و اتخاذ سیاست‌های تجدیدنظرطلبانه، کشورهای حاشیه خلیج فارس دچار واکنش تهدید شدند و در پی تجهیز خویش در مقابل این تهدید جدی برآمدند (شریعتی نیا، ۱۳۹۶: ۱۹۳). از دلایل اصلی صلح اسرائیل با اعراب، مقابله با نفوذ سیاسی امنیتی ایران در منطقه است؛ چرا که در چارچوب امنیتی اسرائیل، ایران به عنوان خطرناکترین دشمن این رژیم محسوب شده است. بنابراین بایستی توانایی‌ها و قدرت نفوذ آن را محدود ساخت (younes, 2019: 153). در این حالت اتحاد کشورهای عربی با اسرائیل، بخشی از استراتژی برای جلوگیری از نفوذ ایران در منطقه است و به تازگی تلاش این کشورها برای ایجاد یکپارچگی در ابعاد مختلف، همگی در راستای مقابله با نفوذ ایران در منطقه می‌باشد. ادعای ایران مبنی بر تأثیرپذیری انقلاب‌های خاورمیانه از انقلاب اسلامی، بیم شدیدی را در کشورهای منطقه و اسرائیل ایجاد کرد و آن‌ها را بر آن داشت تا جهت مقابله با تهدید مشترک، مواضع هم‌سوئی را اتخاذ کنند و همین «حس تهدید و منافع مشترک» سبب هم‌گرایی دو کشور شد (آدمی و بیژن، ۱۳۹۷: ۱۱۱). از جمله دلایل اسرائیل برای صلح این است که اسرائیل می‌خواهد ایران را در منطقه محاصره کند. سیاست اسرائیل هم بر اساس همین موضوع طراحی شده است که ائتلافی را علیه ایران در منطقه به وجود بیاورند. در چنین چارچوبی است که توافق بین اسرائیل، امارات و بحرین شکل گرفته است. این کشورها که ایران را تهدیدی برای خود می‌دانند، ترجیح می‌دهند که خود را از حمایت قدرت دیگری بهره‌مند سازند (نیاکویی، ۱۳۹۹: ۲۳۱-۲۳۴). آن چیزی که سبب نزدیکی اعراب با اسرائیل شده است، توان نظامی و هسته‌ای این رژیم است که می‌تواند از آن‌ها در برابر خطرات سیاست توسعه‌طلبانه ایران حمایت کند. برای اسرائیل نیز فرصتی فراهم شده است که به جای این‌که به تنهایی با ایران روبرو شود، حمایت اعراب را داشته باشد (Rahman, 2019: 2). کشورهای عربی برای رفع تهدیدات گروه‌های شیعی

تأثیر بهبود مناسبات تهران- ریاض بر عادی‌سازی ... (محسن نصراصفهانی و دیگران) ۲۲۷

به رهبری ایران در منطقه غرب آسیا، به سمت اتحاد و ایجاد موازنه با اسرائیل شدند که هدف این کشورها، مقابله و ستیز با ایران در زمینه نفوذ سیاسی و امنیتی ایران بوده است و درصدد ایجاد نوعی توازن دفاعی در مقابل ایران شدند.

۲.۶ تشکیل سازمان دفاعی مشترک در منطقه

از لحاظ نظامی، محور مقاومت در جنگ‌های رودررو با دشمنان خود هم‌چون رژیم صهیونیستی همواره نشان داده است که از توانایی بالایی برخوردار است. کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، با توجه به سیاست‌های تجدیدنظر طلبانه و گسترش روزافزون محور مقاومت به این نتیجه رسیده‌اند که دیگر بدست آوردن نظامی انفرادی نمی‌تواند برای دفاع کارساز باشد. به همین علت، در کنار توجه جدی به توانمندسازی تسلیحاتی خویش، به تشکیل سازمان دفاعی مشترک با رژیم صهیونیستی برای حفاظت از خود در برابر تهدید جمهوری اسلامی مبادرت ورزیده‌اند (جمال‌زاده و آقایی، ۱۳۹۴: ۱۲). ازدید کشورهای عرب منطقه، اسرائیل کشوری است که به لحاظ نظامی قوی بوده و توانایی دفاع از منافع حیاتی منطقه را دارد. این موارد، بنیادی را برای شکوفایی روابط بین اسرائیل و کشورهای عرب سنی منطقه فراهم آورد (Amidror, 2016: 3). فروش تسلیحات به کشورهای عربی، با توجه به توسعه توان اسرائیل در عرصه موشکی در ابعاد سامانه‌های پدافند موشکی کوتاه برد سامانه گنبد آهنین (iron dome system)، سامانه ضد موشکی میان‌برد سامانه فلاخن داوود (Dawood's Flakhan system) و سامانه ضد موشکی بالستیک (برای مقابله با موشک‌های بالستیک ایران)؛ کشورهای عربی منطقه برای تقویت توان نظامی خود به دنبال بدست آوردن تکنولوژی نام برده‌اند (Abu-Amer, 2020: 2). با توجه به الگوپذیری ایدئولوژیکی گروه‌هایی نظیر حزب الله لبنان و انصارالله یمن از انقلاب اسلامی ایران و حمایت ایران از آن‌ها در جنگ با اسرائیل و عربستان و نیز افزایش قدرت نظامی این گروه‌ها، رهبران دولت‌های عرب و اسرائیل اقدامات ایران را به‌عنوان بزرگترین تهدید علیه منافع و امنیت ملی خود قلمداد کنند. به‌همین دلیل، تلاش می‌کنند تا با سیاست‌های مشترک، قدرت و بازوهای منطقه‌ای جمهوری اسلامی و جبهه مقاومت را قطع کنند.

۳.۶ شیعه‌هراسی

شیعه‌هراسی به معنی دامن زدن به اختلافات مذهبی با هدف القای گسترش تشیع به‌وسیله ایران و ایجاد تهدید برای اهل سنت و در نتیجه اتحاد آن‌ها برای مقابله با گسترش نفوذ ایران است.

عربستان به دلیل بنیادهای شیعه ستیز و هابیت حاکم، سیاست‌های ضد شیعی را در منطقه دنبال می‌کند. سیاست آمایش جمعیت براساس میزان دوری یا پراکندگی و تراکم، نزدیکی مخالفان شیعه به پایتخت، میزان دوری یا نزدیکی آنان با ایران و کشورهای دارای اختلاف، پراکندگی و تراکم جمعیت آن‌ها در قطب‌های اقتصادی یکی از راهبردهای شیعه‌ستیزانه ریاض است. اجرای این سیاست بیش از همه در بحرین از سال ۲۰۱۱ در جریان است و دولت با ایجاد تسهیلات مهاجرت سنی‌های غیر بحرینی، در جهت آمایش جمعیتی حرکت می‌کند. برقراری ارتباط بین شیعیان و ایران و طرح موضوع هلال شیعی مصادیق دیگر است. شیعه‌هراسی در عربستان با تحریک و هابیون به اقدام علیه شیعیان، به شیعه زدایی نیز منجر شده است. اقدام دیگر، پیوند زدن اهل سنت با گروه‌های تکفیری است تا شیعیان علیه سنی‌ها تحریک شوند. درحالی‌که اهل سنت برخلاف و هابیون، شیعیان را کافر نمی‌دانند (دلورپور اقدام، ۱۳۹۲: ۱۲). براساس هنجارهای تشیع، واحد تحلیل نه دولت سرزمینی بلکه امت اسلامی است. از همین رو، سیاست خارجی ایران اهداف و منافع امت اسلامی را در اولویت قرار می‌دهد. به علاوه، توانایی تشیع در دولت‌سازی و ماهیت اعتراضی آن علیه وضع موجود از سوی اسرائیل با نگرانی دنبال می‌شود. اسرائیل شیعه ستیزی را در سطح ژئوپلیتیک (geopolitics) منطقه در کشورهای دارای جمعیت بالای شیعه نیز دنبال می‌کند؛ به گونه‌ای که قدرت‌گیری شیعیان به مثابه قدرت‌گیری ایران در نظر گرفته می‌شود. مخالفت اسرائیل با حضور حشدالشعبی در ساختار امنیتی عراق در مقابله با داعش و حملات متعدد به مواضع این گروه در مرز عراق و سوریه نیز در این راستا است.

۴.۶ حمایت از گروه‌های افراطی

بهره‌گیری و حمایت از گروه‌های افراطی از ابزارهای سیاست منطقه‌ای عربستان و اسرائیل از سال ۲۰۱۱ به این سو است. گرچه گروه‌های تروریستی از عوامل اصلی بی‌ثباتی در منطقه در دو دهه اخیر هستند، اما فعالیت آن‌ها از سال ۲۰۱۱ به ویژه کشورهای عراق و سوریه رو به گسترش نهاده است. مهم‌ترین این گروه‌ها القاعده عراق، داعش، جبهه‌النصره، جیش‌الاسلام (Jaish-ul-Islam)، هیئت تحریرالشام و احرارالشام (Tahrir al-Sham and Ahrar al-Sham) معروف به طالبان سوریه هستند که نقش اصلی را در سوریه و عراق علیه دولت مرکزی و ثبات این کشورها دارند (Steinberg, 2016: 1). عربستان به عنوان منبع اصلی تغذیه تروریسم تکفیری در ۲ منطقه با همکاری مقامات مذهبی خود از این ابزار در ایجاد چالش برای دولت‌های شیعی

تأثیر بهبود مناسبات تهران- ریاض بر عادی‌سازی ... (محسن نصرافهانی و دیگران) ۲۲۹

ایران، عراق و سوریه استفاده می‌کند. تروریسم ابزاری برای تغییر ماهیت حکومت‌های منطقه را نیز در اختیار عربستان قرار می‌دهد. اسرائیل نیز گروه‌های داعش و النصره را همگام با اهداف منطقه‌ای خود مانند فشار بر محور مقاومت، بحران‌سازی و بی‌ثباتی در منطقه و تغییر گفتمان اسرائیل ستیزی به ایران ستیزی می‌نگرد و حمایت‌های آموزشی، تسلیحاتی و خدمات درمانی و رسانه‌ای در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد. در عرصه میدانی حتی اگر کنترل اراضی همجوار مرز اسرائیل با سوریه و لبنان در اختیار داعش قرار می‌گرفت، باز هم تل‌آویو از آزادی نسبی برخوردار بود. چرا که داعش قادر بود از طریق درگیری با حزب‌الله، تنش فرقه‌ای را در مرزهای شمالی افزایش دهد. از طرف دیگر داعش و سایر این گروه‌ها نیز اسرائیل را دشمن دور جهان اسلام در نظر گرفته و اقدامی علیه آن انجام نمی‌دهند (Hanauer, 2016: 12-14). در مجموع هدف مشترک اسرائیل و عربستان در حمایت از گروه‌های تروریستی استفاده از آن‌ها به‌عنوان ابزار ایجاد معضل امنیتی و تشدید معمای امنیت برای ایران و محیط منطقه‌ای آن است.

۵.۶ تأثیرگذاری بر خروج آمریکا از برجام

تا قبل از امضای برجام، عربستان و متحدین آن راهبرد اجبار ایران به کنار نهادن برنامه هسته‌ای را در دستور کار قرار دادند. عربستان و امارات خواستار حمله نظامی به تأسیسات هسته‌ای ایران شدند و سفیر سابق امارات در آمریکا مدعی شد که حمله اسرائیل به تأسیسات هسته‌ای ایران مقدم بر تحریم است. در راستای این سیاست، باراک اوباما رئیس‌جمهور پیشین آمریکا محور سیاست خارجی خاورمیانه‌ای واشنگتن را بر حل منازعات یا کاهش سطح اختلافات با ایران بنا نهاد. در این زمینه، حل مسئله هسته‌ای و رسمیت قدرت منطقه‌ای ایران یک رویکرد دیپلماسی آمریکا در منطقه شد. این رویکرد با مخالفت دول منطقه به‌ویژه اسرائیل و عربستان مواجه شد و آن‌ها خواستار حضور بیشتر آمریکا در منطقه و تلاش برای انزوای ایران شدند (نورعلی وند، ۱۳۹۶: ۱۷). برخی نیز در درون اسرائیل توافق هسته‌ای را زمینه‌ساز نزدیکی اعراب و اسرائیل در نظر گرفتند. از جمله شبتای شویت رئیس‌اسبق موساد از فرصت بی‌سابقه تشکیل ائتلاف بین دولت‌های مستقل عربی به رهبری عربستان و اسرائیل برای مقابله با توانمندی توافق هسته‌ای ایران این «احتمالی هسته‌ای ایران در آینده و نیز ایجاد و پیوستن به رژیم جدید خاورمیانه خبر داد و گفت: فرصت را به اسرائیل می‌دهد که به رژیم خاورمیانه جدید بپیوندد؛ رژیمی که به اسرائیل اجازه می‌دهد پیرامون موضوعی مشترک با کشورهای عربی و سنی که از سیاست‌باز غرب در برابر دشمن آن‌ها یعنی ایران خشمگین هستند، متحد

شوند (رستمی و تارا، ۱۳۹۷: ۱۳۱-۱۳۲). در واقع عربستان و اسرائیل بعد از توافق هسته‌ای، با یک معمای امنیت مواجه شدند و هر چه منجر به افزایش قدرت ایران شود و موازنه را به نفع تهران تغییر دهد را تهدیدی برای خود تلقی کردند. به عبارتی، این موضوع عربستان را که نفوذ ژئوپلیتیکی (geopolitics) ایران را بر نمی‌تابد و اسرائیل را که از سوی ایران با تهدید وجودی مواجه است، در کنار یکدیگر قرار عربستان و اسرائیل با فعال‌سازی لابی‌های خود در آمریکا، نقش مهمی در خروج آمریکا دارد. باروی کار آمدن ترامپ این رویکرد در نهایت به کناره‌گیری واشنگتن از توافق هسته‌ای و بازگشت مجدد تحریم‌ها علیه ایران در چارچوب راهبرد فشار حداکثری شامل تحریم‌های چدگانه نفتی، صنعتی و پتروشیمی منجر شد (Sokolosky and Miller, 2019:3).

۷. روابط ایران و عربستان در پرتو تحولات غرب آسیا

در شرایطی که صهیونیست‌ها و برخی رسانه‌های هم‌پیمان غرب در منطقه، عربستان سعودی را در صف عادی سازی روابط با اسرائیل می‌دانستند، عربستان سعودی با میانجی‌گری چین، طی توافقنامه‌ای با از سرگیری روابط خود با ایران، همگان را غافلگیر کرد. نخستین گمانه‌ای که توافق ایران و عربستان آن هم با میانجیگری چین به اذهان آورد این بود که عربستان از مسیری که در آن قرار گرفته بود، عدول کرده و به سمت هم‌پیمانی‌های جدید در منطقه حرکت کرده است. طرح عادی سازی روابط سعودی‌ها با رژیم صهیونیستی با توافق ایران و عربستان و توسعه روابط عربستان پس از آن با اعضای محور مقاومت به طور کلی در بن بست قرار گرفته است.

در دهه گذشته و به واسطه بسیاری از تحولات سیاسی روابط این دو بازیگر با چالش‌های جدی روبه‌رو شد و تنش‌های فی مابین نقش مخربی در منطقه داشته است، اکنون و در سایه تحولات جدید منطقه زمزمه‌هایی مبنی بر کاهش تنش‌ها شنیده می‌شود که می‌تواند در صورت عملیاتی شدن منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس را متأثر کرده و شرایط آینده منطقه را به لحاظ بسترهای اقتصادی، امنیتی و نظامی بهبود بخشد (Sachs, Riedel and et al, 2020). ایران و عربستان انگیزه‌های متعددی برای ایجاد توافق‌نامه دارند. در رابطه با ایران، یکی از بارزترین انگیزه‌های آن برای توسعه روابط با عربستان سعودی، پایان دادن به تنش‌ها و تلاش برای خنثی کردن توطئه‌های اسرائیل و آمریکا در منطقه است.

تأثیر بهبود مناسبات تهران- ریاض بر عادی‌سازی ... (محسن نصرافهانی و دیگران) ۲۳۱

در رابطه با عربستان سعودی، مهم‌ترین انگیزه‌های آن برای پایان دادن به تنش‌ها و تقویت روابط با ایران عبارتند از:

۱. ایجاد فرصتی برای یافتن راه حل سیاسی در یمن که به عربستان سعودی اجازه دهد موقعیت خود را تغییر دهد و جنگ در یمن را به پایان برساند.

۲. به نظر می‌رسد تنش میان آمریکا و عربستان به دنبال تصمیم اوپک پلاس مبنی بر کاهش تولید نفت در تغییر موضع عربستان در روابط منطقه‌ای و بین‌المللی نقش داشته است. عربستان پیش‌تر روی حمایت‌های نظامی آمریکا حساب زیادی باز کرده بود، اما در مرحله اخیر اتفاقاتی که افتاد به عکس این تصورات ریاض بود.

۳. توافق‌نامه مذکور موفقیت مهمی برای دیپلماسی چین محسوب می‌شود که نقش چین در منطقه در مرحله آینده را افزایش می‌دهد و هم‌چنین به هژمونی آمریکا در سایه رقابت شدید بین پکن و واشنگتن در سطوح مختلف به‌ویژه در زمینه اقتصادی در جهان آسیب می‌زند.

چین هم‌چنین بنا به دلایل اقتصادی علاقه‌مند به تقویت روابط با عربستان است و از سوی دیگر ریاض نیز پکن را شریک مهمی در حوزه همکاری‌های نظامی و اقتصادی می‌داند، علاوه بر آن در شرایطی که آمریکا محدودیت‌هایی برای حمایت نظامی از عربستان در نظر گرفته، چین در صدد همکاری نظامی با سعودی‌ها به دور از هرگونه ملاحظاتی است. به دنبال موضع جدی و تمایل عربستان سعودی و ایران به توسعه روابط دوجانبه در زمینه‌های مختلف، سناریوی ایجاد روابط مستحکم میان این دو کشور قوی به نظر می‌رسد. روند از سرگیری روابط ایران و عربستان سعودی مشابه ساخت طبقه همکف یک ساختمان است که سایر کشورهای منطقه می‌توانند مبنای سیاست‌های خود را روی آن بنا کنند. ضمن آن‌که این توافق می‌تواند علاوه بر کاهش نفوذ آمریکا در غرب آسیا، موقعیت و جایگاه رژیم صهیونیستی را تضعیف کند (United Nations, 2021: 1). توافق ایران و عربستان به مثابه سیلی دوگانه به راهبرد تل‌آویو محسوب می‌شود، زیرا از یک سو رؤیای رژیم صهیونیستی را درباره عربستان از بین خواهد برد و نشان می‌دهد که عربستان لقمه راحت الحلقومی برای تل‌آویو نیست و از سوی دیگر تاکتیک تل‌آویو برای ایجاد ائتلاف دفاعی با کشورهای عربی برای ضربه زدن به ایران را بر باد داده است و شکل‌گیری این ائتلاف بسیار دشوار، اگر نگوئیم غیرممکن خواهد بود (Maleki, Mohammadzadeh, 2020: 55). همانطور که در بالا گفته شد این توافق می‌تواند پایانی بر جنگ یمن باشد و گشایشی در بحران لبنان ایجاد کند. از نگاه تحلیلگران این توافق به ترسیم

نقشه جدید خاورمیانه منجر خواهد شد و از سویی جای هیچ تردیدی نمی‌گذارد که قدرت چین به زیان آمریکا در حال افزایش است. در نهایت همراهی ایران و عربستان در منطقه می‌تواند زمینه‌ساز ناکامی و شکست پروژه‌های ائتلاف‌افکن رژیم صهیونیستی را فراهم کند. تل‌آویو با همراهی و پشتیبانی واشنگتن به فاصله کوتاهی از قطع روابط میان ایران و عربستان ضمن سودجستن از این شرایط درصدد اجرای طرح‌های شوم خود در خاورمیانه به بهانه ایجاد صلح بود. طرح‌هایی که گرچه با هیاهو و جنجال‌های بسیاری در رسانه‌ها مطرح و تبلیغ شد اما آغاز روند همراهی دو کشور مسلمان ایران و عربستان می‌تواند پایان رویاهای آشوب‌آفرین صهیونیسم در خاورمیانه باشد. نزدیکی تهران و ریاض می‌تواند تمام راه طی شده از سوی تل‌آویو برای ارتباط نزدیک با کشورهای مسلمان حاشیه خلیج فارس را به نقطه صفر بازگرداند. همگامی تهران-ریاض هم‌چنین می‌تواند حامی اصلی مردم فلسطین در مقابله با تجاوز رژیم صهیونیستی و مقابله با آن باشد (Bassist, 2021: 1). ایران و عربستان سعودی به‌عنوان دو بازیگر اصلی و موثر منطقه‌ای، نقش اثرگذاری در مناسبات و تحولات ژئوپلیتیکی خلیج فارس ایفا کرده و ایفا خواهند کرد. این توافق‌نامه منجر به پیشرفت چشمگیری در تعدادی از پرونده‌های منطقه می‌شود؛ صحبت درباره ایجاد یک رابطه راهبردی مستحکم میان دو کشور زود است، با این حال، بهبود روابط و تقویت وضعیت اعتماد بین دو طرف، فرصت‌های بهتری را برای روابط قوی‌تر و پایدارتر فراهم می‌کند.

۸. نتیجه‌گیری

یکی از موضوعات تاریخی در منطقه خاورمیانه در طی چند دهه اخیر، شکل‌گیری و گسترش قدرت رژیم اسرائیل بوده که همراهی و همگامی سایر دولت‌های منطقه غرب آسیا و متحدان قدرت فرامنطقه‌ای را به‌دنبال داشته است. به‌دلیل ضعف قدرت در سطوح مختلف اقتصادی، سیاسی و دیپلماسی عمومی در منطقه غرب آسیا شاهد شکل‌گیری نوع جدیدی از ائتلافات چندگانه بین دولت‌های عربی و رژیم اسرائیل بوده‌ایم و به‌دنبال آن منافع کشورهای متحد و غربی اسرائیل از این رهگذر تامین خواهد شد. عادی‌سازی روابط اعراب با رژیم اسرائیل از جمله عربستان سعودی با این رژیم در طی سالیان اخیر به یکی از موضوعات حائز اهمیت در عرصه روابط بین‌الملل تبدیل شده است. عربستان سعودی برخلاف بقیه کشورهای عربی (امارات، اردن، بحرین، کویت و...) عادی‌سازی روابط با رژیم اسرائیل را در سطح علنی آشکار نساخت، ولی در ابعاد و زوایای گوناگون به صورت پنهانی با این رژیم شروع به عادی‌سازی

تأثیر بهبود مناسبات تهران- ریاض بر عادی سازی ... (محسن نصرآصفهانی و دیگران) ۲۳۳

کرد و از پیامدهای آن می توان به حمایت عربستان سعودی از گروه های تجزیه طلب و خرابکار در اطراف مرزهای ایران است که منجر به هزینه سازی های متعدد در حوزه های گوناگون شد و در این میان توانست برخی از کشورهای عربی را با خود همراه سازد. جمهوری اسلامی ایران در جهت مواجهه با جریان های عادی سازی در غرب آسیا، به گفتمان محور مقاومت توسعه بخشید و بازدارندگی و توازن قدرت را در مقابل جریان مذکور به وجود آورد. گسترش و شکل گیری قدرت محور مقاومت به معادلات در منطقه غرب آسیا رویکرد و روح تازه ای بخشید و ایران اسلامی را به کانون مبارزات این محور با هدف طرد اخلاگران و برهم زندگان نظم و امنیت در منطقه تبدیل کرده است. با عنایت به موضوعات ذکر شده، لازم است به روابط ایران و عربستان نظری بیفکنیم و نوع جدیدی از رابطه قدرت را در منطقه غرب آسیا تعریف کرد که دو بازیگر (ایران و عربستان) در صدد احیای روابط گذشته خود هستند و امنیت و تعادل را در معادله قدرت به سایر کشورهای غرب آسیا انتقال دهند. وساطت دولت چین و استقبال دولتمردان عربستانی از این موضوع به منزله پذیرش قدرت و سیاست های موفق منطقه ای ایران است که عربستان سعودی با بازگشت به رابطه با ایران در صدد قدرت گیری دوباره در منطقه غرب آسیا است.

کتاب نامه

- Adam, Ali; Bijan, Aref (2017). Israel and Saudi Arabia: a new era of bilateral cooperation, Strategic Policy Research Quarterly, 7(27): 199-227 {in Persian}
- Aghaei, Mohammad; Jamalzadeh, Nasser (2014). The impact of Iranophobia in the arms race of members of the Persian Gulf Cooperation Council, Research Institute of Humanities and Cultural Studies, 6(1): 19-47 {in Persian}
- Taghizadeh Salari, Ehsan; Zakarian, Mehdi; Hermidas Bavand, Daoud (1400). Israel's political and security strategy regarding the Syrian crisis, International Relations Research Quarterly, 11(40), 71-102 {in Persian}
- Haji Yousefi, Amir Mohammad; Haji Zargar Bashi, Ruhollah (2013). US Middle East Policy: Balance to Hegemony, Tehran: Institute of American Studies {in Persian}
- Delavarporakhdram, Mustafa (2012). "Shiaphobia and its place in US diplomacy", Pegah Hozha magazine, number 261 {in Persian} .
- Doherty, James (2012). Conflicting theories in international relations, Tehran: Qoms Publishing {in Persian}
- Davidson, Christopher (2012). Falling dominoes in the Persian Gulf, the fourth awakening in the Middle East, translated by Mohammad Hoshi Sadat, Tehran: Abrar Contemporary Institute {in Persian}

- Rostami, Farzad; Tara, Alireza (2017). "Analysis of relations between Saudi Arabia and Israel in the shadow of the Iran nuclear agreement", World Politics Quarterly, Volume 7, Number 2, Summer {in Persian}
- Salari, Massoud (2017). "The United Nations General Assembly has condemned the transfer of the American embassy to Jerusalem", Euro News Farsi, December 21, at: <https://per.euronews.com/2017/12/21> {in Persian}
- Sotoudeh, Sohrab (2014). The Arab and Israeli crisis from the beginning to the end, strategic defense studies, 2(8), 19-48 {in Persian}
- Shariatinia, Mohsen (2016). "Iranophobia: causes and consequences", Foreign Relations Quarterly, year, number 6, summer {in Persian}
- Abbasi, Majid and others (2015). "The Zionist regime's peripheral alliance strategy and the threat balance theory in international relations", Foreign Policy Quarterly, 27th year, number 1 {in Persian}
- Arabgari, Muhammad (1400). Examining the normalization of Arab-Israeli relations (UAE and Bahrain) and its consequences on the region, Iranian Diplomacy, Farvardin, pp. 3-8, [ir.http://irdiphomacy](http://irdiphomacy) {in Persian}
- Kahramanpour, Rahman (2014). "The Zionist regime and the diplomacy of exiting isolation after the withdrawal from Gaza", strategic view, third year, seventh issue {in Persian}
- Little, Richard (2018). Evolution in the theories of the balance of power, translation: Gholamreza Cheganizadeh, first edition, Tehran: Publications of Abrar Institute of International Studies and Research {in Persian}
- Moradi, Mahdi (2015). Netanyahu is the hidden ally of the Arabs, Real Online, Mehr {in Persian}
- Milton, Edwards (1392). "Politics and Government in the Middle East", Tehran: Abrar Contemporary International Studies and Research Institute, pp. 3-12 {in Persian}
- Nur Alivand, Yaser (2016). "Saudi Arabia and efforts to rebalance against Iran", Strategic Studies Quarterly, Volume 20, Number 75, Spring {in Persian}
- Niakoui, Sidamir (2019). Arab winter and the mystery of democracy in the Middle East, Tehran: Nashramkhatab {in Persian}
- Abbasi, M., Hamidfar, H (2020). The Alliance of Saudi Arabia and Israel with the United States and its Consequences on Influence and Balance of Power of the Islamic Republic of Iran in the Middle East. International Studies Journal (ISJ), 17(3), 7-25. doi: 10.22034/isj.2021.247668.1213.
- Al-Monitor (2013). "An Israeli-Saudi Axis? Not Likely", November 3, at: <https://almonitor.com/pulse/originals/2013/11/jerusalem-riyadh-axis-not-likely.html>.
- Abu-Amer, A (2020). Israel sets its sights on the red sea and Bab el-mandeb, Middle East Monitor, available at: <https://www.middleeastmonitor.com/20201006-israel-sets-its-sights-on-the-red-sea-and-bab-el-mandeb>.
- Amidror, Yaakov (2016). A covenant of shadows BESA center perspectives paper , No. 354, 7 August 2016 at: <http://besa.center.Org/pevs-pecives-papers/a-covenant-of-shadows>.

تأثیر بهبود مناسبات تهران-ریاض بر عادی‌سازی ... (محسن نصرآصفهانی و دیگران) ۲۳۵

- Bard, M (2021). Saudi-Israel Relations, Jewish Virtual Library; A project of Aice, December 19, at: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/saudi-israel-relations>.
- Bassist, Rina (2021). Chances for Israeli Alliance with Saudis Against Iran Fading, AlMonitor, March 29, at: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/03/chances-israelialliance-saudis-against-iran-fading>.
- Furlan, M (2019). Israeli-Saudi Relations in a Changed and Changing Middle East: Growing Cooperation?. *Israel Journal of Foreign Affairs*, 13(2), 173-187.
- Henri, B (2014), Kurdish Independence: One day but Certainly not Now, Available at: [http://www. The °American-Interest. Com./2014/08/08- Kurdish- Independence - One day -but certainly- not now](http://www.The-American-Interest.Com/2014/08/08-Kurdish-Independence-One-day-but-certainly-not-now).
- Macmillan Dictionary (2021), Normalize Relations, 11 December, at: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/normalize-relations>.
- Maleki, M., Mohammadzadeh Ebrahimi, F (2020). The Prospect of the Middle East Peace in the Shadow of the Normalization of Relations between Israel and the Arab World. *International Studies Journal (ISJ)*, 17(3), 45-64. doi: 10.22034/isj.2021.271531.1381.
- Rahman, omar (January, 28, 2019). “Whats behind the relation ship Between Israel and Arab Gulf states.
- Steinberg, G (2016). Ahrar al-sham: the Syrian Taliban Al-nusra ally seeks partnership with west, German Istitute for International and Security affairs, May 27.
- Sokolsky, Richard and Miller, Aron David (2019), Saudi Arabia and Israel are pushing US to confront Iran Trump shouldn't take the bait, May 21, available at: <https://carnegieendowment.org/2019/05/21/saudi-arabia-and-israel-are-pushing-us-to-confrontiran.-trump-shouldn-t-take-bait-pub-79181>.
- Sachs, N., Riedel, B. & et al (2020). around the halls: experts analyze the normalization of Israel-UAE ties, August 13, available at: <https://www.brookings.edu/blog/order-fromchaos/2020/08/13/around-the-halls-experts-analyze-the-normalization-of-israel-uae-ties>.
- United Nations (2021). The Question of Palestine. September 29, at: <https://www.un.org/unispal/history>. 15.
- Waligholzade, A (2020). Explaining the Mapping of Cultural Geography in the Creation of Geopolitical Identity (Case study: Azerbaijan, Iran). *International Geopolitical Quarterly*, 16(1), 109-75.
- Younes Mohamed Abdallah (2019). The continuity and change of the Gulf states image inthe Israeli epistemic community, Edited by Dania Koleilat Khattib.